

УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ
ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ
КАФЕДРА СПЕЦІАЛЬНОЇ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

РЕФЕРАТ

на

ВИПУСКНУ КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
освітнього ступеня «магістр»

на тему:

**«Організаційні умови створення інклюзивного освітнього
середовища в закладі дошкільної освіти для забезпечення
соціальної адаптації дітей»**

Виконала: студентка II курсу, 614з групи

Спеціальності: 016 Спеціальна освіта

Освітня програма: Спеціальна освіта

Старинець Аліна Геннадіївна

Керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
спеціальної та інклюзивної освіти

Калиновська Ірина Сергіївна

Рецензент:

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
психології та педагогіки розвитку дитини

Підлипняк Ірина Юріївна

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СТВОРЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ	6
1.1. Інклюзивне освітнє середовище закладу як психолого-педагогічна проблема.....	6
1.2. Особливості створення інклюзивного освітнього середовища закладу дошкільної освіти	22
1.3. Шляхи соціальної адаптації дітей в інклюзивному освітньому середовищі закладу дошкільної освіти	31
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ УМОВ СТВОРЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ	41
2.1. Діагностика рівня соціальної адаптації старших дошкільників в інклюзивному освітньому середовищі в закладу дошкільної освіти	41
2.2. Обґрунтування та реалізація організаційних умов створення інклюзивного освітнього середовища в закладі дошкільної освіти для забезпечення соціальної адаптації дітей	52
2.3. Аналіз та інтерпретація даних дослідно-експериментальної роботи.....	69
ВИСНОВКИ.....	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	77
ДОДАТКИ.....	85

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасний розвиток освіти спрямований на забезпечення рівного доступу до якісних освітніх послуг громадянам незалежно від національності, статі, соціального походження і майнового стану, рівня розвитку, інвалідності тощо. Визнання Україною Конвенції ООН «Про права дитини» та «Всесвітньої декларації про забезпечення виживання, захист і розвиток дітей» та інших міжнародних документів посилило увагу до проблем дітей, котрі мають ті чи інші відхилення в розвитку, зумовило необхідність впровадження інклюзивного навчання та створення найсприятливіших умов для забезпечення їхньої самоактуалізації, соціальної адаптації та активної участі в системі сучасних суспільних відносин.

Інтегрування дітей з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітній простір України, як один з напрямів гуманізації всієї системи освіти, відповідає пріоритетам державної політики: Конституції України, Законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про дошкільну освіту», «Про охорону дитинства», «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні», Постанов Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах дошкільної освіти», «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» та інші акти законодавства. У них йдеться про одну із основних умов розвитку інклюзивної освіти – створення інклюзивного освітнього середовища, яке б задовольняло індивідуальні освітні потреби всіх дітей незалежно від їх матеріальних, інтелектуальних, соціальних, емоційних чи інших особливостей.

До проблеми середовища та його значення в освіті і вихованні зверталися такі видатні педагоги, як А. Макаренко, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін., які значну увагу приділяли проблемам організації, використання освітніх можливостей середовища у формуванні особистості.

У різний час питання інклюзії та інтеграції розглядали у своїх роботах:

В. Засенко, А. Колупаєва, С. Миронова, В. Синьов, О. Таранченко та ін. Особливу увагу науковці звертали на архітектурну доступність та технічне забезпечення закладів освіти з інклюзивним навчанням.

У публікаціях таких вітчизняних та зарубіжних учених як М. Айшервуд, І. Бгажнова, В. Бондар, Т. Бут, В. Засенко, Р. Дименштейн, П. Кантор, В. Синьов, В. Тарасун, М. Шеремет та ін. акцентується увага на необхідності корекційної допомоги дітям з особливими освітніми потребами та надання їм підтримки у процесі інтеграції в суспільство. Рефлексія методичної структури інклюзивного навчання дітей в освітньому середовищі закладів дошкільної освіти представлено в наукових працях: Т. Сак, Ю. Найди, І. Кузави, О. Мартинчук, П. Таланчука та ін.

Проте питання розвитку організації інклюзивного освітнього середовища в закладі дошкільної освіти для забезпечення соціальної адаптації дітей було розглянуто фрагментарно і потребує цілісного наукового вивчення.

Недостатня розробленість проблеми та її важливість для педагогічної практики зумовили вибір теми дослідження – **«Організаційні умови створення інклюзивного освітнього середовища в закладі дошкільної освіти для забезпечення соціальної адаптації дітей»**.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність організаційних умов створення інклюзивного освітнього середовища в закладі дошкільної освіти для забезпечення соціальної адаптації дітей.

Завдання дослідження:

1. З'ясувати специфічні ознаки інклюзивного освітнього та етапи його проектування і розвитку у психолого-педагогічній та спеціальній літературі.
2. Визначити рівні соціальної адаптованості дітей з особливими освітніми потребами в освітньому середовищі закладу дошкільної освіти.
3. Розробити, Реалізувати організаційні умови створення інклюзивного освітнього середовища в закладі дошкільної освіти для забезпечення соціальної адаптації дітей та експериментально перевірити їх ефективність.

Об'єкт дослідження – інклюзивне освітнє середовище в закладі дошкільної освіти.

Предмет дослідження – організаційні умови соціальної адаптації дітей в інклюзивному освітньому середовищі закладу дошкільної освіти.

Методи дослідження: теоретичні: системний аналіз загальної та спеціальної літератури з проблеми дослідження; емпіричні: цілеспрямовані спостереження, анкетування, бесіди; педагогічний експеримент: констатувальний і формувальний; кількісний та якісний аналіз результатів експерименту.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилася на базі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Практичне значення дослідження полягає в розробленні відповідного діагностичного інструментарію й у тому, що одержані результати та розроблені організаційні умови створення інклюзивного освітнього середовища в закладі дошкільної освіти для забезпечення соціальної адаптації дітей можуть бути використані у закладах дошкільної освіти з інклюзивним та інтегрованим навчанням.

Структура роботи. Робота складається із титульного аркушу, змісту, вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

ВИСНОВКИ

Результати проведеного теоретико-експериментального дослідження дозволяють сформулювати такі висновки.

1. Теоретичний аналіз проблеми свідчить, що поняття «інклюзивне освітнє середовище» – це середовище, де всі діти незалежно від своїх освітніх потреб здатні навчатися ефективніше, підвищувати свою соціальну компетентність, вдосконалювати комунікативні навички, а також відчувати себе частиною загальної спільноти. Воно має забезпечувати: максимальну реалізацію освітнього потенціалу природного простору дошкільної організації (групи, ділянки); наявність матеріалів, обладнання та інвентарю для розвитку дітей в різних видах дитячої діяльності екологічного змісту; можливість спілкування і спільної діяльності дітей старшого дошкільного віку й дорослих з усією групою і в малих групах; облік кліматичних умов, в яких відбувається освітня діяльність; зважання на вікові особливості дітей старшого дошкільного віку. Тобто це інтегроване поняття, що синтезує низку психолого-педагогічних, матеріально-технічних, санітарно-гігієнічних, ергономічних, естетичних умов, внаслідок взаємодії яких здійснюється всебічний розвиток дитини. Воно є частиною соціокультурного простору, зоною взаємодії освітніх систем, їхніх елементів, освітнього матеріалу і суб'єктів освітніх процесів.

Встановлено, що головними ознаками інклюзивного освітнього середовища є: спланований і організований фізичний простір, в якому б діти могли безпечно пересуватися під час групових та індивідуальних занять; наявність сприятливого соціального й емоційного клімату; створення умов для спільної роботи дітей, а також надання один одному допомоги задля досягнення позитивного результату. У зв'язку з цим організація освітнього середовища забезпечується на основі компетентнісної оцінки групових та індивідуальних можливостей дітей, адресного моделювання умов, оптимальних саме для них.

Виявлено, що соціальна адаптація дітей дошкільного віку – це активний процес засвоєння дитиною соціального досвіду в процесі діяльності і

спілкування. Необхідними умовами успішної адаптації дітей з ООП є організація інклюзивного освітнього середовища за трикомпонентною структурою: а) предметно-просторові; б) організаційно-сміслові та в) соціально-психологічні. Структуроване навчання як система для організації середовища ґрунтується на розумінні унікальних особливостей і характеристик дітей з ООП; вказує на умови та відповідні заходи, за яких особа з ООП починає розуміти, що від неї очікують, та набувати здатність навчитися.

2. На констатувальному етапі експерименту, метою якого було: визначення рівнів соціальної адаптованості старших дошкільників з ООП в інклюзивному освітньому середовищі закладу дошкільної освіти. під час експериментальної роботи враховувались такі критерії та показники: індивідуально зорієнтований (ступінь фрустраційних проявів; особливості психоемоційного стану дитини; особливості спілкування дитини з ООП; особливості поведінки дітей дошкільного віку в умовах ігрової діяльності) та соціально адаптаційний (сформованість міжособистісних стосунків; рівень виконання соціальної ролі; особливості соціальної взаємодії дітей під час спільної продуктивної діяльності та з дорослим). Підібрано діагностичні методики «Мое коло спілкування» (Т. Андрущенко), «Особливості поведінки дітей дошкільного віку в умовах ігрової діяльності» (Л. Соловйової), Методика Г. Урунтаєвої і Ю. Афонькіної для вивчення поведінки дошкільників під час організації спільної продуктивної діяльності; Методика «Сходи» О. Павлової.

За результатами констатувального етапу дослідження встановлено, що переважна частина дітей із ООП має середній і низький рівні адаптованості. Це свідчить про необхідність зміни умов освітнього середовища, тобто виникає потреба в розробленні організаційних умов створення інклюзивного освітнього середовища в закладі дошкільної освіти для забезпечення соціальної адаптації дітей

3. Визначено, обґрунтовано та реалізовано організаційні умови створення інклюзивного освітнього середовища в закладі дошкільної освіти для забезпечення соціальної адаптації дітей: облаштування простору в дошкільному

закладі з інклюзивними групами; створення орієнтованої композиції середовища в групових осередках; створення позитивного психологічного мікроклімату в освітньому процесі закладу дошкільної освіти.

Реалізація розроблених умов засвідчила їхню ефективність підвищення рівнів соціальної адаптованості дітей з ООП, оскільки за результатами контрольного етапу дослідження зафіксовано позитивну динаміку.

Забезпечуючи дітям безпечне середовище й адаптуючи його з огляду на конкретні навчальні потреби, педагог сприяє тому, щоб діти співпрацювали, брали участь у різних заняттях і завданнях, не боялися ризикувати й братися за більш складні завдання як в освітньому процесі, так і в повсякденних ситуаціях. Територія дитячого садка та ресурси місцевої громади також є цінними складовими для створення безпечного та інклюзивного середовища.

Подальшими напрямками нашого дослідження вважаємо розробку методичних рекомендацій щодо створення інклюзивного освітнього середовища в закладі дошкільної освіти для забезпечення соціальної адаптації дітей з різним рівнем розвитку.